

Centre de documentació

Guia bibliogràfica

Dones en la Guerra Civil

1936–1939
MEMÒRIA
DE LA GUERRA CIVIL

Generalitat de Catalunya
Institut Català de les Dones
Centre de Documentació
Joaquima Alemany i Roca

PRESENTACIÓ

Us presentem un recull de bibliografia sobre la participació cultural, política i social de les dones durant la Guerra Civil Espanyola a Catalunya. La intenció és recollir tota la documentació, en català, disponible als fons documentals del [Centre de documentació Joaquina Alemany i Roca](#) de l'[Institut Català de les Dones](#) sobre l'experiència i la memòria femenina d'aquest moment històric.

Es tracta d'una selecció d'assaigs, biografies, relats personals i ficcions narratives i gràfiques sobre l'actuació i participació de les dones catalanes en la Guerra Civil Espanyola. La referència bibliogràfica de cada document citat aporta la localització i les principals dades orientatives de cadascun dels recursos que s'inclouen. En alguns apartats s'ha inclòs també una selecció de noms de les protagonistes catalanes que van jugar un paper destacat a les esferes cultural, política i social a Catalunya durant el conflicte.

Es pot ampliar la informació, consultar tota la documentació ressenyada i sol·licitar-la en préstec en el [Centre de documentació Joaquina Alemany i Roca](#) de l'[Institut Català de les Dones](#).

Agraïm a totes les institucions i entitats l'aportació dels seus documents i recursos als fons documentals del Centre de documentació.

SUMARI

- [DONES INTEL·LECTUALS I PARTICIPACIÓ CULTURAL](#)
- [DONES ACTIVISTES I PARTICIPACIÓ POLÍTICA](#)
- [PARTICIPACIÓ SOCIAL I VIDA QUOTIDIANA](#)
- [EXILIADES I PRESES POLÍTIQUES](#)
- [AUDIOVISUALS](#)
- [PARAULES SOBRE LA GUERRA](#)

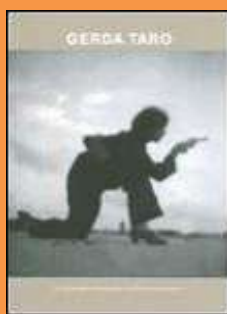
DONES INTEL·LECTUALS I PARTICIPACIÓ CULTURAL

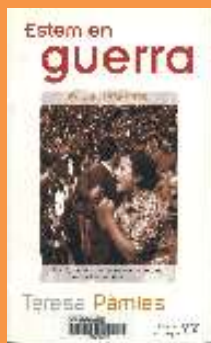
Les Bibliotecàries : diari de la Biblioteca Popular Pere Vila 1933-1939 / i·lustracions de Elisa Pereza ; pròleg de Núria Mulé ; transcripció i notes Sònia Pomares
Barcelona : Morsa, 2015
167 p. : il. ; 20 cm
Morsa ; 21
03 Bib

Pessarrodona, Marta. *L'Exili violeta: escriptores i artistes catalanes exiliades el 1939*. Barcelona: Meteora, 2010

Aquesta obra, prologada per Joaquina Alemany, presidenta de l'associació Dones per la Llibertat i Democràcia, explica l'exili republicà des de l'experiència de dones catalanes del món de la cultura i la política com ara Francesca Bonnemaison, Frederica Montseny, Teresa Pàmies o Mercè Rodoreda. Algunes d'aquestes dones van haver de marxar, en solitud o amb els seus familiars, cap a altres terres; d'altres es van haver d'amagar i autoexcloure's de la societat per la por a represàlies, però totes van lluitar per defensar el seu paper social i intel·lectual. L'autora explora la rellevància que van tenir aquestes dones escriptores, artistes i polítiques en finalitzar la Guerra Civil.

Gerda Taro / editat per Imme Schaber, Richard Whelan, and Kristen Lubben
Barcelona : Museu Nacional d'Art de Catalunya, 2009
175 p. : il., fot. ; 28 cm
03.01.03 Ger

Pàmies, Teresa, 1919-2012

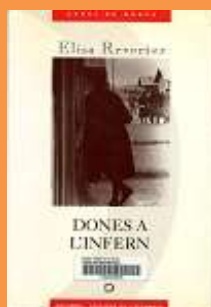
Estem en guerra : escrits 1936-1939 / Teresa Pàmies ; edició, introducció i entrevista a cura de Xènia Guirao i David Jané

Valls : Cossetània, 2005

208 p. ; 22 cm

Memòria del segle XX ; 4

13.04 Pam

Reverter, Elisa

Dones a l'infern / Elisa Reverter

Barcelona : Columna : L'Eixample, 1995

223 p. ; 21 cm

Espai de dones ; 7

B-Rev

Pàmies, Teresa, 1919-2012

Gent del meu exili : inoblidables / Teresa Pàmies

Barcelona : Galba, 1975

169 p. ; 20 cm

Narrativa (Galba) ; 2

13.03 Pàm*

Pàmies, Teresa, 1919-2012

Quan érem capitans : memòries d'aquella guerra / Teresa Pàmies

Barcelona : Dopesa, 1974

174 p. ; 20 cm

Pinya de rosa ; 16

13.04 Pàm*

PROTAGONISTES:

[Anna Murià](#)

[Aurora Bertrana](#)

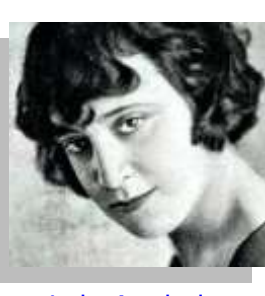
[Clementina
Arderiu](#)

[Francesca
Bonnemaïson](#)

[Irene Polo](#)

[Lola Anglada](#)

[Margarida Xirgu](#)

[Maria Teresa
Vernet](#)

[Mercè Rodoreda](#)

[Núria Folch i Pi](#)

[Rosa Leveroni](#)

[Roser Bru](#)

[Teresa Pàmies](#)

[Teresa Rebull](#)

[Zenobia Camprubí](#)

[Tornar al sumari](#)

DONES ACTIVISTES I PARTICIPACIÓ POLÍTICA

Capellà, Margalida, 1944-

Dones republicanes : testimonis de la història oculta /

Margalida Capellà

Palma [de Mallorca] : Lleonard Muntaner, 2013

73 p. : il. ; 19 cm

Panorama de les Illes Balears ; 1

04.04 Cap

Jarne, Antonieta

Aurèlia Pijoan : de la Lleida republicana a l'exili de Mèxic : la primera dona que va ser regidora a la Paeria (1910-1998) / Antonieta Jarne Mòdol

Lleida : Pagès, 2008

166 p. : il. ; 21 cm

Guimet ; 110

B-Jar

Marín, Progreso

La Dolors : una vida per la llibertat / Progreso Marín Prat ; traducció de Michel Camprubí

Lleida : Pagès, 2007

125 p. ; 24 cm

Proses ; 22

B-Mar

Les Dones d'Esquerra : 1931-1939 / [coordinació (primera edició): Carme Porta i Abad ; recerca històrica: Dolors Ivern i Salvà ; equip de recerca: Vanessa González i González ... [et al.]] [Barcelona] : Fundació Josep Irla, DL 2007

153 p. : il., fot. ; 21 cm

B-Don

[Accés en línia](#)

Fernández, Empar

Vostres i de la causa : cornellanenques del 36 / Empar Fernández ; pòrtic d'Antonio Balmón ; próleg de Llum Ventura
Cornellà de Llobregat : L'Avenç de Cornellà, 2006
162 p., [4] p. de làm. : il., fot. ; 20 cm
Llibres de l'Avenç de Cornellà ; 8
04.04 Fer

Santamaria, Carles

Primavera tricolor / [guió: Carles Santamaría ; dibuixos: Pepe Farruqo ; pròleg: Josep Fontana]
Barcelona : Fundació Pere Ardiaca, DL 2006
70 p. : principalment il. ; 28 cm
D'altres ; 8
C-San

Belenguer Mercadé, Elisenda

Neus Català : memòria i lluita / Elisenda Belenguer Mercadé
[Barcelona] : Fundació Pere Ardiaca, DL 2006
158 p. : il. ; 21 cm
B-Bel

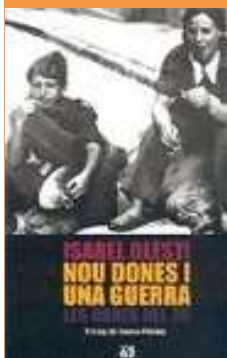

Lorenzo, Aïda, 1937-

Dones republicanes / Aïda Lorenzo i Esther Llorenç ; pròleg de Quim Curbet
Barcelona : CCG Edicions, 2006
328 p. : il., fot. ; 21 cm
Llibres dels Quatre Cantons
04.04 Lor

Lladó Fuster, Magda
Recull de records / Magda Lladó i Fuster
[Barcelona] : Mediterrània, 2005
160 p. : il., fot. ; 24 cm
B-Lla

Olesti, Isabel
Nou dones i una guerra : les dones del 36 / Isabel Olesti ;
pròleg de Teresa Pàmies
Barcelona : Edicions 62, 2005
287 p., [8] p. de làm. : fot., retrats ; 23 cm
No ficció (Edicions 62) ; 33
B-Ole

Bell·lloch i Bell·lloch, Maria
Una Nova vida comença / Maria Bell·lloch i Bell·lloch ; pròleg de
Josep M. Solé i Sabaté
Lleida : Pagès, 2005
131 p., [16] p. de làm. : il. ; 24 cm
Proses ; 4
B-Bel

Berenguer, Sara
**Entre el sol y la tormenta : revolución, guerra y exilio de
una mujer libre** / Sara Berenguer
València : L'Eixam, 2004
336 p. [48] p. de làm. : il. ; 22 cm
Colección roja y negra
B-Ber

Castellví i Fontanet, Otília

De les txeques de Barcelona a l'Alemanya nazi / Otília Castellví

Barcelona : Quaderns Crema, 2003

283 p. ; 21 cm

D'un dia a l'altre ; 13

B-Cas

Jarne, Antonieta

La Secció Femenina a Lleida : els anys triomfals / Antonieta

Jarne i Mòdol ; pròleg: Conxita Mir i Curcó

Lleida : Pagès, 1991

280 p., [12] p. de làm. : il. ; 20 cm

Seminari ; 5

04.04 Jar*

Montseny, Federica

Escrips polítics de Frederica Montseny / [per] Pere Gabriel

[Barcelona] : Centre d'Estudis d'Història Contemporània, DL 1979

365 p. ; 22 cm

B-Mon

Montseny, Federica
Cent dies de la vida d'una dona : [(1939-40)] / Frederica Montseny
Barcelona : Galba, 1977
221 p. ; 20 cm
Els Ulls ; 5
B-Mon*

Montseny, Federica
Converses amb Frederica Montseny : Frederica Montseny, sindicalisme i acràcia / Agustí Pons ; pròleg de Maria Aurèlia Capmany
Barcelona : Laia, 1977
273 p. : il. ; 20 cm
Les Eines (Editorial Laia). Assaig
Les Eines (Editorial Laia) ; 27
B-Mon*

[*Tornar al sumari*](#)

PROTAGONISTES:

[Antònia Abelló i Filella](#)

[Aurèlia Pijoan Querol](#)

[Conxa Pérez Collado](#)

[Enriqueta Gallinat i Roman](#)

[Elvira Godàs](#)

[Frederica Montseny](#)

[Josefina Piquet i Ibàñez](#)

[Maria Dolors Bargalló i Serra](#)

[Maria Teresa Carbonell](#)

[Neus Català i Pallejà](#)

[Otília Castellví i Fontanet](#)

[Pepita Not](#)

[Dolors Prat i Marganell](#)

[Maria Manonelles i
Riera](#)

[Pilar Soler](#)

[Rosa Foguet Doll](#)

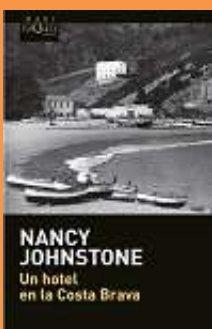
[Teresa Carbó Comas](#)

[Tornar al sumari](#)

PARTICIPACIÓ SOCIAL I VIDA QUOTIDIANA

Enfermeras de guerra / Anna Ramió, Carme Torres
(coordinadoras) ; Roser Valls ... [et al.]
Esplugues de Llobregat (Barcelona) : San Juan de Dios,
Campus Docent, 2015
252 p. : il. ; 21 cm
Hospitalidad ; 2
16.04 Enf

Johnstone, Nancy J.
Un Hotel en la Costa Brava : (Tossa de Mar, 1934-1939) /
Nancy Johnstone ; edición, introducción y post-scriptum de
Miquel Berga ; traducción de Juan Manuel Salmerón
Barcelona : Tusquets, 2013
413 p. ; 21 cm
Andanzas (Tusquets) ; 809
B-Joh

Dona, Guerra Civil i franquisme / David Ginard (coord.) ;
Anna Aguado ... [et al.]
Palma de Mallorca : Documenta Balear, 2011
198 p. : il. ; 21 cm
Menjaments ; 89
04.04 Gin

Martorell i Gil, Encarnació
**Cartes d'amor i de dol : la duresa de la postguerra, el
valor d'una dona** / Encarnació Martorell, Salvador Domènech
; edició de Salvador Domènech
Barcelona : Angle, 2010
140 p., [16] p. de làm. : il. ; 23 cm
El Fil d'Ariadna (Angle Editorial) ; 44
E-Mar

[Accés en línia](#)

Segura Soriano, Isabel, 1954-

La Lluita per l'oportunitat de viure : les dones durant la segona república, la guerra, el franquisme i la construcció de la democràcia / Isabel Segura Soriano

Barcelona : Generalitat de Catalunya, Departament d'Interior, Relacions Institucionals i Participació, Memorial Democràtic : Departament d'Educació : Institut Català de les Dones, 2010
109 p. : il. col. ; 30 cm

Eines de memòria ; 4

04.04 Seg

Coral Cuadrada (coord.). Memòries de dones.
Tarragona: Arola, 2009

Aquest és un llibre fet entre nou professores i un professor universitaris que té per objectiu recuperar la memòria històrica de les dones, des de molts punts de vista, des de la utilització del vídeo, dels àlbums de fotos, de la literatura, de l'antropologia o de la història. *Memòries de dones* aborda alguns testimoniatges de dones, trets de diferents històries de vida, com ara les experiències femenines durant la Guerra Civil que recull i analitza la prestigiosa historiadora britànica Angela Jackson en el capítol *Descobrint la veu de la dona: l'altra cara de la Guerra Civil Espanyola*.

Fariña Vargas, Maite

La Dona santboiana durant la Segona República, la Guerra Civil i la postguerra / Maite Fariña Vargas

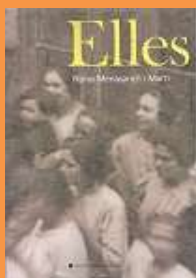
Sant Boi de Llobregat : Ajuntament, 2009

159 p. : il. ; 24 cm

04.04 Far

Francisca Rius i Sanuy. *Diari íntim: la vida quotidiana a la rereguarda: Barcelona, 1938 i 1939*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2009

El gener del 1938, la dibuixant i pintora Francisca Rius i Sanuy inicia un diari per al seu fill que havia estat mobilitzat dins l'Exèrcit Popular Republicà, *on explica la vida quotidiana a Barcelona i la lluita per sobreviure als bombardejos aeris, gairebé diaris i a la falta de menjar, medicines i aigua*. Així, descriu com és el dia a dia en el seu entorn familiar i a la ciutat de Barcelona durant disset mesos tot esperant la pau, la fi dels bombardeigs i el retorn dels seus fills mobilitzats. El diari reflecteix l'evolució de l'estat anímic de l'autora i de la societat barcelonina que viu l'experiència tràgica i prolongada de la guerra i de l'horror. L'autora revela la visió d'una classe popular urbana que experimenta les contradiccions que comporta la guerra, així com la paradoxa en l'expressió dels seus sentiments catalanistes i religiosos durant i després de la guerra. L'autor d'aquesta edició és Domènec Ribot, historiador i crític.

Menasanch i Martí, Núria
Elles : la resta de la nostra història / Núria Menasanch i Martí
 El Perelló : Aeditors, 2009
 642 p. : il. ; 20 cm
 Dimesnou ; [2]
N-Men

Infermeres catalanes a la Guerra Civil Espanyola / [autores: Anna Ramió ... [et al.]] ; Roser Valls (coordinadora)
 Barcelona : Publicacions i edicions de la Universitat de Barcelona, cop. 2008
 165 p. : il. ; 24 cm
16.04 Inf

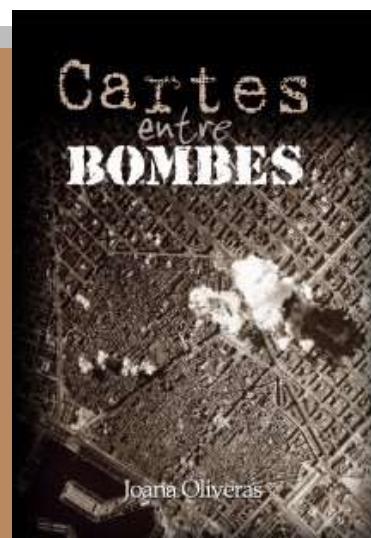

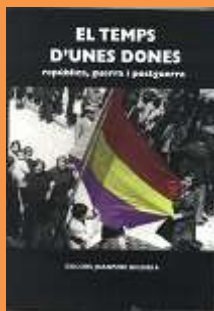
Encarnació Martorell i Gil. Amb ulls de nena: el dietari de la guerra a la rereguarda. Badalona: Ara Llibres, 2008

Aquesta obra, prologada per Josep M. Solé i Sabaté, és l'estremidor dietari que Encarnació Martorell i Gil va escriure en plena Guerra Civil, quan ella era, amb prou feines, una adolescent. Durant setanta anys aquests escrits van restar ocults en un armari i inèdits fins que, gràcies a la tasca de l'investigador en pedagogia Salvador Domènech, han sortit a la llum. L'Encarnació de fa setanta anys retrata la vida quotidiana a la rereguarda: la falta de proveïment a les botigues i l'encariment del menjar, la vergonya d'anar amb la roba estripada, els moments d'eufòria i de pessimisme derivats dels alts i baixos propis de la guerra... I els moments més durs de mort, destrucció i pèrdua d'éssers estimats.

Oliveras, Joana. Cartes entre bombes. Alella: Joana Oliveras, 2008

En aquesta obra, l'autora relata les seves experiències durant la Guerra Civil i els posteriors tres anys d'exili a França fugint de la dictadura. Joana Oliveras era una noia de 19 anys del barri de Sants de Barcelona quan va esclatar la guerra. Va veure com el seu món feliç i tranquil es convertia en una lluita constant per sobreviure a la gana i sobretot als intensos bombardejos que va patir Catalunya. Oliveras va viure situacions de tot tipus: morts i naixements, amors i desamors, satisfaccions i humiliacions, sofriment i alegria, generositat i traïdoria, valentia i covardia, i va salvar la vida pels pèls en diverses ocasions, ja fos per coratge o per sort... o per una combinació de totes dues coses.

Joanpere, Dolors

El Temps d'unes dones : república, guerra i postguerra /

Dolors Joanpere Bigorra

Reus : Ajuntament de Reus : Casal de les Dones, 2007

277 p. : fot. ; 24 cm

04.04 Joa

Les Dones del 36 : un silenci convertit en paraula :

1997-2006

Barcelona : Les Dones del 36, 2006

185 p. : il. col.; 24 cm

04.04 Don

Daniel Serra. La Guerra quotidiana: testimonis d'una ciutat en guerra (Barcelona 1936-1939). Barcelona: Columna, 2003

Aquesta obra recull les vivències explicades en primera persona de deu dones barcelonines de diferent ideologia i condició social que van viure les privacions i l'horror de la Guerra Civil en una ciutat bombardejada i permanentment convulsa. En el capítol dedicat als bombardeigs, vuit dones expliquen com van viure aquests terribles episodis que es van succeir des del 1937 fins a començaments de 1939 i van provocar més de cinc mil morts a la ciutat. La població civil de Barcelona va ser la primera de la història de la humanitat que va patir bombardeigs aeris de manera sistemàtica, aquest capítol pretén mostrar les diferents maneres en què la població va afrontar aquest fet sense precedents. No són relats heroics, no hi ha grans gestes ni batalles, són vides anònimes, testimonis de supervivència quotidiana d'un grup de ciutadanes enmig d'un gran desastre.

Cabaleiro Manzanedo, Julia, 1952-

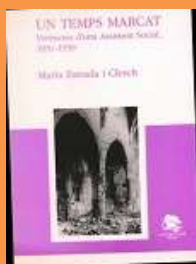
L'Activitat femenina a Molins de Rei : les dones durant la Guerra Civil / Julia Cabaleiro i Manzanedo, Elena Botinas Montero

Barcelona : Ajuntament de Barcelona : Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003

124 p., [8] p. de làm.: doble cara, il. ; 20 cm

Dones a Molins de Rei ; 1

13.04 Cab

Estrada Clerch, Maria

Un Temps marcat : vivències d'una assistent social, 1931-1939 / Maria Estrada i Clerch

[Argentona] : L'Aixernador, 1993

235 p. : il. ; 21 cm

El Montalt ; 15

04.04 Est*

Y : revista de la mujer nacional sindicalista

Madrid : Sección Femenina de Falange Española Tradicionalista y de las JONS, 1938-[1946]

Num. 11 (des. 1938)

Dipòsit

[*Tornar al sumari*](#)

EXILIADES I PRESES POLÍTIQUES

Català, Neus, 1915-

De la resistencia y la deportación : 50 testimonios de mujeres españolas = De la resistència i la deportació : 50 testimonis de dones espanyoles

Barcelona : Generalitat de Catalunya, Memorial Democràtic, 2015

431 p. : il., fot. ; 22 cm

Memòria oral ; 4

04.04 Cat

Tugores, Antoni, 1948-

Víctimas invisibles : la repressió de la dona durant la Guerra Civil i el franquisme a Mallorca / Antoni Tugores ;

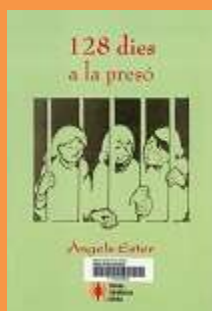
pròleg de Jaume Claret ; edició de Cèlia Nadal

Barcelona : Tria, 2011

299 p. ; 21 cm

Tria d'assaig ; 3

04.04 Tug

Ester, Àngels

128 dies a la presó / Àngels Ester

Alella : Dones Solidàries D'Alella, [2009?]

74 p. : il. ; 21 cm

N-Est

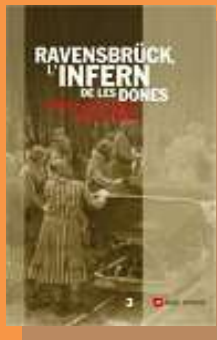
Núñez Targa, Mercè

La Presó de Ventas : records d'una empresonada (1939-1942) / Mercè Núñez ; edició i traducció a cura d'Agnès Toda i Bonet

Valls : Cossetània, 2008

131 p. ; 21 cm

B-Nuñ

Armengou, Montse, 1963-

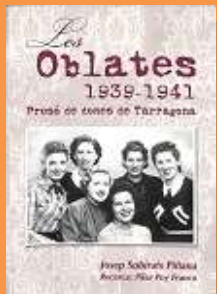
Ravensbrück, l'infern de les dones / Montse Armengou i Ricard Belis ; [pròleg: Neus Català]

Barcelona : Televisió de Catalunya : Angle Editorial, 2007

303 p. : il. ; 24 cm

El Fil d'Ariadna (Angle Editorial) ; 25

04.04 Arm

Subirats i Piñana, Josep

Les Oblates, 1939-1941 : presó de dones de Tarragona /

Josep Subirats Piñana ; recerca: Pilar Poy Franco

Valls : Cossetània, 2006

270 p. : il., fot. ; 24 cm

El Tinter ; 67

10.01 Sub

Juvé, Teresa

L'Aiguamort a la ciutat : memòria d'exili / Teresa Juvé

El Prat de Llobregat : Rúbrfica, 2005

202 p. ; 20 cm

Cròniques de la memòria ; 16

B-Juv

[*Tornar al sumari*](#)

AUDIOVISUALS

[Las 13 rosas](#)

Pe-Ros

L'1 d'abril de 1939 arriben a Madrid les tropes franquistes i es dona per acabada la Guerra Civil espanyola. Però comença la repressió contra aquelles persones que van lluitar al bàndol republicà i tota persona no afí a la dictadura. Tretze joves són condemnades a mort per un tribunal militar malgrat que no han comès cap crim. Són recluïdes a la presó de Las Ventas de Madrid, fins el seu afusellament la matinada del 5 d'agost de 1939.

[Con la pata quebrada](#)

03.01.02 Con

Documental, el títol del qual, fa referència al refrany masclista: "la mujer casada y honesta, con la pata quebrada y en casa". Es tracta d'un assaig audiovisual sobre l'evolució de les dones espanyoles al llarg del segle XX, condensat en l'etapa que va des de 1931 (II República) fins a l'actualitat (passant pel franquisme i la transició democràtica). S'intercalen fotogrames de més de 180 pel·lícules, de la història del cinema espanyol, per comparar, cronològicament, la imatge de les dones durant la història d'Espanya del segle XX. De la dona lliure i independent, participativa en la vida pública, dels anys de la II República es passa, després de la Guerra Civil i el triomf del bàndol nacional, a la reclusió de les dones en una vida estretament familiar com a mestresses de casa, dedicades a la criança dels fills. Després, amb la transició democràtica, els anys 70 són l'època de l'alliberament sexual i l'arribada del nu al cinema, de la utilització de la dona com a simple objecte sexual per a les mentalitats castrades de l'època. Finalment, es tracta la incorporació al treball i l'alliberament de les dones, així com també, el lloc que ocupen a la societat actual.

De tota la vida... = ...All our lives

V-198

Documental sobre la participació política i social de les dones membres del sindicat CNT en la revolució i durant la Guerra Civil espanyola. El paper de les dones en el moviment llibertari està explicat a partir de les pròpies protagonistes. A través d'entrevistes a Dolors Prat, Lola Iturbe, Sara Guillen, Concha Pérez, Hortènsia Torres, Frederica Montseny, Maria Batet, Pepita Carpena, Suceso Portales, Teresina Torroella i Igualdad Ocaña. S'inclouen fragments de material cinematogràfic i fotogràfic d'arxiu.

Dones del 36 : retalls de memòria

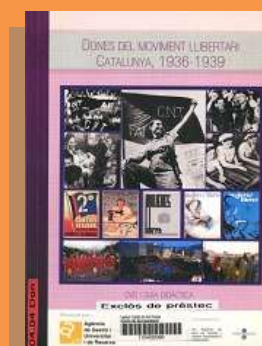
V-85

Recull d'experiències i situacions viscudes per una sèrie de dones que van participar activament a la Guerra Civil espanyola i les conseqüències que van patir segons les ocupacions que tenien assignades en aquells moments: com a soldats, infermeres, etc. Són un grup de dones grans, amb llaços comuns i les uneix una realitat viscuda i unes ideologies per les quals van combatre, ja que totes van lluitar, des de diferents àmbits i espais, per la democràcia i la igualtat, a la guerra i a la postguerra civil espanyola.

Dones del moviment llibertari, Catalunya, 1936-1939

04.04 Don

Documental que intercala fotografies i cartells de la Guerra Civil Espanyola amb entrevistes a les dones participants del moviment llibertari a Barcelona: Sara Berenguer, Pepita Carpena, Joaquina Dorado, Antònia Fontanillas i Conxa Pérez. Consta de 5 capítols on s'explica la revolució social, els moviments, associacions i publicacions feministes, l'alliberament sexual de les dones, les iniciatives d'educació i cultura promoguda per les associacions de dones i com aquests moviments han inspirat els actuals moviments socials.

Dones empresonades a la guerra i postguerra

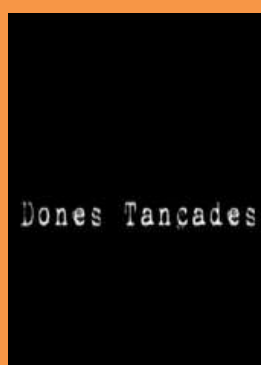
V-580

Tres dones que van estar empresonades per la seva participació política durant la Guerra Civil espanyola expliquen les seves experiències, amb la participació en el debat de Mary Nash, historiadora, i Llum Quiñonero, periodista.

Dones, resistència i exili : en la vida quotidiana

04.04 Don

El documental recull el testimoni de tres dones d'ideals republicans que van marxar cap a l'exili. Són Maria Bell·lloch (Marsella), Francisca Muñoz (Toulouse) i Remei Oliva (Gap). Tres vivències femenines sobre la vida als camps de concentració francesos i el pas d'una d'elles per la Maternitat d'Elna. Més endavant, en sortir dels camps, ens parlen de l'esforç diari de treball i de superació de dificultats al país d'exili, de la militància en favor dels presos polítics de l'estat espanyol, de la participació de les dones en la resistència francesa contra el feixisme a Europa i de com anaven minvant les esperances de retornar al país que un dia van deixar.

Dones tancades

10.01 Don

El documental neix en memòria de les dones represaliades a la província de Tarragona, durant el període del 1939 al 1942. Es recuperen les històries de dones que van ser denunciades arbitràriament, però que, aprofitant les circumstàncies de la dictadura, van ser condemnades a penes de presó dins Les Oblates, un convent de monges d'aquest orde religiós convertit en presó; en algun cas extrem van ser condemnades a la mort.

Em dic Llibertat

04.04 Emd

Documental sobre la Llibertat Canela, filla d'anarquistes, i el seu nom –Llibertat– que significava tot el que el nou règim volia abolir i que incomodava al feixisme vencedor de la Guerra Civil. A la petita Lliber li obligaren a canviar-se'l pel de Carmen Canela. Es tracta de la història d'una dona que porta inscrits uns ideals des del seu naixement, superant quaranta anys d'un règim que esborrava les persones i les identitats molestes, a dia d'avui aquests ideals tornen per obrir escletxes dins d'una realitat indignant, com la que es va posar de manifest amb el 15-M a Barcelona.

Enriqueta Gallinat

B-Enr

Monòleg al llarg del qual Enriqueta Gallinat fa un recorregut per la seva vida i la seva participació en esdeveniments de rellevància al llarg del segle XX. El 1936, quan esclatà la guerra civil espanyola, juntament amb altres dones de diferents partits i organitzacions, Enriqueta fundà la Unió de Dones de Catalunya de la qual va ser secretària d'Agitació i Propaganda, tasca que combinà amb la de secretària del batlle, el darrer alcalde republicà de Barcelona.

Hemingway & Gellhorn

Pe-Hem

Narra l'apassionat romanç i tempestuós matrimoni d'Ernest Hemingway i la corresponsal de guerra Martha Gellhorn, que va seguir l'aventurer escriptor durant la Guerra Civil Espanyola (1936-1939). Testimonis de la història, van cobrir tots els grans esdeveniments bèl·lics de l'època, però no van poder sobreviure a la guerra que els enfrontava entre ells.

**Homenatge a les preses antifranquistes (1936-1943) :
60è aniversari del tancament de la presó de les dones
a Palma**

V- 16

Enregistrament que mostra l'acte d'homenatge a les dones que van patir la repressió política falangista a la presó de dones de Palma de Mallorca. Després d'un breu repàs a la història de la presó des de la seva posada en funcionament fins la seva clausura, es llegeixen els testimonis personals de quatre dones que van estar-hi confinades.

Mercedes Orgaz : entrevista

B-Mer

Entrevista realitzada a Mercedes Orgaz, els dies 26 i 27 de juliol de 2007. La protagonista narra les seves memòries com a funcionària del Govern de la República durant la Guerra Civil i l'exili.

Mujeres en pie de guerra

04.04 Muj

Enregistrament que narra les experiències personals de vuit dones que van participar activament a la Guerra Civil espanyola, per aquest motiu, algunes d'elles van patir la repressió durant la mateixa guerra i el franquisme. Es tracta de : Sara Berenguer, Maria Salvo, Rosa Diaz, Rosa Laviña, Neus Català, Teresa Buigas, Carme Puig Antich i Merçona Puig Antich.

Els Nens perduts del Franquisme

B-Nen

Reportatge que recull la desaparició de nens i nenes fills/es de republicans/es i la separació forçosa de les seves famílies per part de la repressió franquista. Estructurat en dos capítols, el primer mostra com els primers anys de la repressió incideixen amb molta virulència en l'univers femení. Moltes dones embarassades o amb criatures petites són tancades a la presó en unes condicions infrahumanes, els infants moren de fam i de malalties i moltes d'elles són afusellades amb la incògnita de què serà de la seva descendència. El patiment de les mares s'aguditza quan les nenes i els nens compleixen tres anys i han de sortir de la presó. En el segon capítol, es mostra el fet que si no tenen altre família, l'Estat els ingressa en col·legis religiosos o hospicis d'Auxilio Social, on o bé els pares no podien retrobar-los o bé sortien completament transformats, educats per odiar els ideals dels pares o imbuïts d'una religiositat que els podia abocar a fer-se monges o capellans. D'altra banda, el reportatge recull documents inèdits del Servicio Exterior de Repatriación de Menores, que proven la repatriació de menors no autoritzada per part dels pares, i el canvi de cognom dels nens i nenes repatriats segons la normativa publicada al Butlletí Oficial de l'Estat el 4-12-1941, disposició que facilita la pràctica d'adopcions irregulars i complica la recerca de les filles i fills per part de les famílies biològiques.

No s'accepten propines

12.01 Nos

Documental que reflexiona sobre la possibilitat de canviar el món amb quatre dones activistes que expliquen la seva visió sobre la transformació social, les seves lluites i els seus somnis, establint un diàleg amb "El cuaderno rojo de Barcelona", escrit al 1937 per Mary Low, brigadista internacional britànica de 24 anys. Es comparteix l'emotivitat i la força del testimoni de Low sobre la Barcelona del 36 amb les vivències de les activistes actuals.

Pájaros de papel

Pe-Paj

Un grup d'artistes de vodevil a qui la Guerra Civil (1936-1939) els va arrabassar tot menys la fam. Formen una curiosa família que intenta tirar endavant amb les seves misèries i les seves alegries, amb l'al·licient de la seva música i les seves cançons. I a falta de pa, hi ha els aplaudiments. Entre vencedors i vençuts busquen, més que una oportunitat, alguna cosa que menjar o un lloc on dormir. Però, abans del que s'imaginien, són posats a prova i han de prendre difícils decisions.

Retrato de familia

Pe-Ret

Castella, 1936. Cecilio Rube tracta de romandre neutral davant la imminent guerra civil. Poc a poc es mostra el seu present i el seu passat a través de la seva dona Adela i de la seva amant Paulina. Retrata les passions familiars, amoroses, sexuals i polítiques d'uns personatges destrossats per la Guerra Civil Espanyola.

La Vida perra de Juanita Narboni

Pe-Vid

Juanita, filla de pare anglès de Gibraltar i de mare andalusa, no assumeix els canvis històrics de la ciutat de Tànger i es va quedant sola en un paradís perdut, envoltada per la seva germana Elena, una dona educada al Liceu francès i que busca la seva llibertat, Esther, l'íntima amiga sefardita, que dedica tota la seva vida a una història d'amor impossible amb un marroquí, i Hamruch, la fidel criada, companya de la seva vida que un dia desapareix i Juanita descobreix que no sap res d'ella. En el rerefons d'aquestes vides, una sèrie d'esdeveniments: la guerra civil espanyola amb l'entrada de les tropes a Tànger, la 2a Guerra Mundial amb l'arribada de refugiats d'Europa i la independència del Marroc que retorna la ciutat als seus orígens àrabs. La tragèdia de Juanita és no comprendre que el seu món està cridat a desaparèixer per la força demolidora i renovadora de la història.

[La Voz dormida](#)

Pe-Voz

En plena postguerra, Pepita, una jove cordovesa, abandona el seu poble i viatja a Madrid per estar a prop de la seva germana Hortensia que està embarassada i a la presó. Un cop a la capital, s'enamora de Paulino, un valencià de família burgesa que segueix lluitant a les muntanyes de la serra de Madrid.

[Tornar al sumari](#)

PARAULES SOBRE LA GUERRA

L'Esclat de la guerra

"... el que sí que recordo és que immediatament els més revolucionaris del poble van començar a repartir-se armes i es van fer els amos de Premià.[...] Jo, com els meus avis, pares i oncles, vaig pensar que només eren aldarulls, que les coses es calmarien ben aviat i tot tornaria a la normalitat". (SERRA, Daniel. [La Guerra quotidiana : testimonis d'una ciutat en guerra \(Barcelona 1936-1939\)](#). Barcelona : Columna, 2003)

"Immediatament, vull dir en un parell de dies o potser tres, tots els homes de la casa van marxar: el meu pare, els meus oncles ... tots van desaparèixer, i ens vam quedar les dones, els avis i l'oncle Miquel, que també volia anar al front, però era massa jove." (SERRA, Daniel. [La Guerra quotidiana : testimonis d'una ciutat en guerra \(Barcelona 1936-1939\)](#). Barcelona : Columna, 2003)

"Llavors van començar a reclutar tots els joves d'edat militar. Els feien pujar en uns camions i se'ls emportaven a la força." (SERRA, Daniel. [La Guerra quotidiana : testimonis d'una ciutat en guerra \(Barcelona 1936-1939\)](#). Barcelona : Columna, 2003)

"És veritat que no era cap nena, però en aquells temps la política no m'interessava gens, i jo no era un cas estrany, a la majoria de noies de la meva edat, i fins i tot més grans, no ens interessaven aquestes coses." (SERRA, Daniel. [La Guerra quotidiana : testimonis d'una ciutat en guerra \(Barcelona 1936-1939\)](#). Barcelona : Columna, 2003)

"L'Alzamiento" va ser el 18, però els esdeveniments a Barcelona van succeir a l'endemà [...] Vivíem al carrer Provença, entre Muntaner i Aribau, i de tant en tant passaven cotxes i camions plens de gent amb armes. Se sentien trets molt llunyans a banda i banda de la ciutat." (SERRA, Daniel. [La Guerra quotidiana : testimonis d'una ciutat en guerra \(Barcelona 1936-1939\)](#). Barcelona : Columna, 2003)

Represàlies i aldarulls

"... uns grups de púrria anaven a buscar la gent a casa seva i la mataven o se l'enduïen per matar-la, quasi sempre a la carretera de l'Arrabassada. Cada matí, ben d'hora, ens arribaven al Clínic camions carregats amb els morts de la nit anterior, ..." (SERRA, Daniel. [La Guerra quotidiana : testimonis d'una ciutat en guerra \(Barcelona 1936-1939\)](#). Barcelona : Columna, 2003)

"... el carrer era un perill, però bé s'havia de sortir a buscar menjar o a treballar. Jo sempre anava vestida d'infermera, això em garantia certa seguretat." (SERRA, Daniel. [La Guerra quotidiana : testimonis d'una ciutat en guerra \(Barcelona 1936-1939\)](#). Barcelona : Columna, 2003)

"Venían los miliacianos, dando voces, con pistolas, con fusiles, a la una de la madrugada, tenían que abrir, te registraban toda la casa, lo levantaban todo, hasta los colchones te levantaban." (SERRA, Daniel. [La Guerra quotidiana : testimonis d'una ciutat en guerra \(Barcelona 1936-1939\)](#). Barcelona : Columna, 2003)

"De monges, en varen morir poques. Se'ls va dir: "Teniu dues sortides: o convertir-vos en infermeres o en ensenyants, o marxar cap a casa. Però l'hàbit s'ha acabat." (MONTSENY, Frederica. [Converses amb Frederica Montseny](#). Barcelona : Laia, 1977)

La rereguarda

".... però el cert és que vam haver d'ocupar molts llocs que els homes havien deixat. [...] dones conduint tramvies, dirigint el trànsit, però no només el trànsit, també dirigint fàbriques col·lectivitzades i assumint responsabilitats mai abans somiades, en el camp de la política o la gestió." (SERRA, Daniel. [La Guerra quotidiana : testimonis d'una ciutat en guerra \(Barcelona 1936-1939\)](#). Barcelona : Columna, 2003)

"Desde luego no íbamos ni al cine ni al teatro ni a ningún otro entretenimiento normal. Leíamos algunos libros, pásabamos el rosario, cosíamos y hacíamos labores, ganchillo, bordado y demás. Estábamos casi todo el rato en casa escuchando la radio, para saber cosas del frente." (SERRA, Daniel. [La Guerra quotidiana : testimonis d'una ciutat en guerra \(Barcelona 1936-1939\)](#). Barcelona : Columna, 2003)

"... el que més fèiem quan sortíem de casa era anar al teatre, molt de teatre." (SERRA, Daniel. [La Guerra quotidiana : testimonis d'una ciutat en guerra \(Barcelona 1936-1939\)](#). Barcelona : Columna, 2003)

" El cas és que no vam veure mai una pel·lícula sencera perquè sempre era el mateix: quan feia poca estona que havia començat la pel·lícula, de sobte, les sirenes." (SERRA, Daniel. [La Guerra quotidiana : testimonis d'una ciutat en guerra \(Barcelona 1936-1939\)](#). Barcelona : Columna, 2003)

"Els vespres els passàvem al saló escoltant la ràdio amb la tieta i l'àvia mentre brodàvem o planxàvem la roba. De vegades rebíem alguna visita o anàvem a casa d'algun veí del barri ...". (SERRA, Daniel. [La Guerra quotidiana : testimonis d'una ciutat en guerra \(Barcelona 1936-1939\)](#). Barcelona : Columna, 2003)

Carestia

"I, per descomptat, durant molt de temps també es podien comprar coses fent cues quilomètriques a les botigues." (SERRA, Daniel. [La Guerra quotidiana : testimonis d'una ciutat en guerra \(Barcelona 1936-1939\)](#). Barcelona : Columna, 2003)

"... la gent va haver de sortir de la ciutat per buscar menjar als pobles. És evident que als pobles hi havia més menjar, perquè cultivaven i tenien animals." (SERRA, Daniel. [La Guerra quotidiana : testimonis d'una ciutat en guerra \(Barcelona 1936-1939\)](#). Barcelona : Columna, 2003)

"... la moneda va tenir sempre valor, però en qüestions de menjar el millor era l'intercanvi.[...] La meva germana tenia una cunyada que treballava en un forn, i a ella no li va faltar mai de res, perquè a canvi de pa tenien de tot." (SERRA, Daniel. [La Guerra quotidiana : testimonis d'una ciutat en guerra \(Barcelona 1936-1939\)](#). Barcelona : Columna, 2003)

"Alguns aliments eren molt difícils de trobar, per exemple , la farina o l'arròs. Pa n'hi havia, però era molt dolent. Em penso que no portava gens de farina, semblava fet amb serradures." (SERRA, Daniel. [La Guerra quotidiana : testimonis d'una ciutat en guerra \(Barcelona 1936-1939\)](#). Barcelona : Columna, 2003)

"En canvi el que més hi havia eren faves, mongetes, llenties i patates, moltes patates, sempre patates ... molta gent se'n menjava la pell." (SERRA, Daniel. [La Guerra quotidiana : testimonis d'una ciutat en guerra \(Barcelona 1936-1939\)](#). Barcelona : Columna, 2003)

"Perquè durant molt de temps només menjàvem un cop al dia." (SERRA, Daniel. [La Guerra quotidiana : testimonis d'una ciutat en guerra \(Barcelona 1936-1939\)](#). Barcelona : Columna, 2003)

"No teníem pa, ni oli, ni ous, ni carn, ni llet, ni fruites, ni verdures, ni llegums. Totes les botigues eren tancades, no tenien res per vendre. [...] Sabadell estigué 40 dies seguits sense encendre un forn de pa. No hi havia farina." (LLADÓ, Magda. [Recull de records](#). Barcelona : mediterrània, 2005)

"En aquell moment, jo, calçada i vestida, amb 1,65 metres d'alçada, pesava 47 quilos. Havia hagut de desmamar la meva filleta amb blat de moro molt amb un molinet de cafè i passada la molla per un colador." (LLADÓ, Magda. [Recull de records](#). Barcelona : mediterrània, 2005)

El front

"Les primeres setmanes vam aprendre instrucció. [...] Ens van ensenyar a disparar, a muntar i desmuntar el fusell, tècniques de combat i lluita cos a cos, coses útils per a la guerra." (SERRA, Daniel. [La Guerra quotidiana : testimonis d'una ciutat en guerra \(Barcelona 1936-1939\)](#). Barcelona : Columna, 2003)

"A la Zaida hi havia diverses dones. Vull dir al front, amb nosaltres, encara que no totes eren combatents. Algunes venien per ajudar els seus fills i marits, que eren milicians. Feien el menjar, arreglaven la roba que s'estripava i netejaven i engreixaven les armes." (SERRA, Daniel. [La Guerra quotidiana : testimonis d'una ciutat en guerra \(Barcelona 1936-1939\)](#). Barcelona : Columna, 2003)

"També hi havia dones milicianes, com jo. Érem poques, però lluitàvem i treballàvem com els homes, ni més, ni menys." (SERRA, Daniel. [La Guerra quotidiana : testimonis d'una ciutat en guerra \(Barcelona 1936-1939\)](#). Barcelona : Columna, 2003)

"Allà, a les trinxeres, vam posar en pràctica el model social que volíem instaurar a tot el país. Un model basat en homes i dones que vivien en igualtat i llibertat, persones responsables i madures que sabien el que havien de fer en cada moment i que compartien uns objectius comuns." (SERRA, Daniel. [La Guerra quotidiana : testimonis d'una ciutat en guerra \(Barcelona 1936-1939\)](#). Barcelona : Columna, 2003)

"Al front n'hi van anar bastants, de dones. Però de trets no sé si en van disparar gaires. Segurament, no. Van ser útils com a infermeres, com a cuineres. Encara que, per exemple, a Durruti, no li feia gaire gràcia que hi fossin, pels problemes de tipus sexual que plantejaven." (MONTSENY, Frederica. [Converses amb Frederica Montseny](#). Barcelona : Laia, 1977)

"En general, les dones catalanes que varen anar al front eren companyes dels qui estaven combatent i eren dones bastant serioses. L'element més pertorbador van ser les estrangeres que van arribar: belgues, poloneses, franceses, angleses, moltes de les quals eren un xic aventureres que venien a Espanya per córrer aventures." (MONTSENY, Frederica. [Converses amb Frederica Montseny](#). Barcelona : Laia, 1977)

Bombardeigs

[Una infermera] : *"Les nits de bombardeig la meua sala semblava l'infern: sang, cremats, mutilats, crits, plors ..."* (SERRA, Daniel. [La Guerra quotidiana : testimonis d'una ciutat en guerra \(Barcelona 1936-1939\)](#). Barcelona : Columna, 2003)

[Una infermera] : *"Quan sonaven les sirenes només pensava a arribar a l'hospital com més aviat millor, ja li he dit que allà tots érem imprescindibles. No vaig entrar mai a cap refugi, mai."* (SERRA, Daniel. [La Guerra quotidiana : testimonis d'una ciutat en guerra \(Barcelona 1936-1939\)](#). Barcelona : Columna, 2003)

"Quan sonaven les sirenes la gent es transformava, corrien com bojos, sense respectar res, tot eren empentes i cops de colze per entrar primer al refugi." (SERRA, Daniel. [La Guerra quotidiana : testimonis d'una ciutat en guerra \(Barcelona 1936-1939\)](#). Barcelona : Columna, 2003)

"... el pànic del principi no es podia mantenir de cap manera, a poc a poc vas intentant desvincular el fet de la guerra del teu dia a dia, és l'única manera de tonar-te boig." (SERRA, Daniel. [La Guerra quotidiana : testimonis d'una ciutat en guerra \(Barcelona 1936-1939\)](#). Barcelona : Columna, 2003)

"Pero a pesar de todo también veía los bombardeos con esperanza, porque pensaba: 'Se acercan las tropas, se acercan las tropas'.[...] ... todo el mundo deseaba que nos vinieran a liberar, que llegara el ejército nacional y nos salvara de aquella situación insostenible." (SERRA, Daniel. [La Guerra quotidiana : testimonis d'una ciutat en guerra \(Barcelona 1936-1939\)](#). Barcelona : Columna, 2003)

"Piense que iban con cuidado, porque en el Ensanche, dónde yo vivía, residía toda la burguesía catalana, y no les convenía matar a los suyos. Los bombardeos se centraban en los Barrios obreros." (SERRA, Daniel. [La Guerra quotidiana : testimonis d'una ciutat en guerra \(Barcelona 1936-1939\)](#). Barcelona : Columna, 2003)

"Quan vam sortir del refugi no coneixíem la plaça Nova, la que hi ha davant de la catedral. No en quedava res ..." (SERRA, Daniel. [La Guerra quotidiana : testimonis d'una ciutat en guerra \(Barcelona 1936-1939\)](#). Barcelona : Columna, 2003)

"No sabíem mai el que podia passar, ens conformàvem a sobreviure cada dia. De vegades morir o viure era qüestió de sort o de la casualitat." (SERRA, Daniel. [La Guerra quotidiana : testimonis d'una ciutat en guerra \(Barcelona 1936-1939\)](#). Barcelona : Columna, 2003)

La fugida i l'exili

"La ciutat estava deserta, grisa, com adormida, en un intent de no acceptar la realitat ... hi havia una atmosfera irreal." (SERRA, Daniel. [La Guerra quotidiana : testimonis d'una ciutat en guerra \(Barcelona 1936-1939\)](#). Barcelona : Columna, 2003)

"La gent s'endua de tot: matalassos, màquines de cosir, mobles, baguls i equipatges d'allò més variats, i anaven a peu, en carros, bicicletes, ases, cotxes i camions ..." (SERRA, Daniel. [La Guerra quotidiana : testimonis d'una ciutat en guerra \(Barcelona 1936-1939\)](#). Barcelona : Columna, 2003)

"Recordo com veia que Barcelona es perdia a l'horitzó, va ser molt trist, semblàvem refugiats ..., bé, de fet ho érem." (SERRA, Daniel. [La Guerra quotidiana : testimonis d'una ciutat en guerra \(Barcelona 1936-1939\)](#). Barcelona : Columna, 2003)

"Els ferits abandonats, tirats a la sorra, la gent que s'anava amuntegant als diferents camps: a Argelers, a Bacarès, etc. [...] Allà no hi havia res. De primer, ni barracons." (Frederica Montseny. [Converses amb Frederica Montseny](#). Barcelona : Laia, 1977)

"Portaven el pa a cavall. Entraven al camp amb els cavalls i tiraven el pa com aquell que el tira a les bèsties." (Frederica Montseny. [Converses amb Frederica Montseny](#). Barcelona : Laia, 1977)

"Jo comprenc els problemes que creen mig milió de persones que travessen una frontera. Un govern no els pot resoldre així com així. Però, malgrat tot, no hi havia res que justificués el tracte que se'ns va donar". (Frederica Montseny. [Converses amb Frederica Montseny](#). Barcelona : Laia, 1977)

[Tornar al sumari](#)